

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КОНТЕКСТНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Статтю присвячено реалізації технології контекстного навчання в професійній підготовці майбутніх соціальних працівників. Автор розкриває значення практико зорієнтованої системи освіти, що дозволяє організувати навчальний процес з урахуванням специфіки майбутньої професії. У межах контекстного навчання майбутній соціальний працівник вчиться адаптуватися в умовах сучасного життя, успішно розв'язувати складні професійні завдання, свідомо аналізувати і корегувати результати своєї діяльності. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що технологія контекстного навчання відповідає таким принципам соціальної роботи, як проблемність, індивідуалізація і диференціація, гармонійний розвиток різних компонентів мислення, формування алгоритмічних прийомів розумової діяльності, спеціальної організації мнемонічної діяльності, що відзначає завдання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Ключові слова: *практико зорієнтована система освіти; технологія контекстного навчання; майбутній соціальний працівник; метод проектів; особистісно-професійний автопортрет; принципи соціальної роботи.*

Постановка проблеми У контексті сучасного процесу модернізації вищої освіти в Україні в напрямі її гуманізації та орієнтації на „ особистісний вимір ” усе більшої ваги набувають практико зорієнтовані системи освіти, що дозволяють організувати навчальний процес у ВНЗ з урахуванням специфіки майбутньої професії. Найбільш продуктивним у цьому плані є контекстне навчання, оскільки саме воно пов'язане з подоланням низки суперечностей, що існують у традиційній вищій освіті й призводять до таких недоліків, як відсутність професійної мотивації, формальність знань, нездатність їхнього використання в практичній діяльності, тривала адаптація молодих фахівців до професійної діяльності тощо.

Контекстне навчання – форма активного навчання, орієнтована на професійну підготовку студентів і реалізована за допомогою системного використання професійного контексту, поступового насичення навчального процесу елементами професійної діяльності. Провідна проблема контекстного навчання полягає в розв'язанні питання, як перейти від навчання до праці, маючи справу не з професійними реаліями, а з їхніми інформаційними, знаковими моделями й формами навчальної діяльності, тобто як перетворити знання з предмета навчальної діяльності на засіб регуляції професійної діяльності [2]. Отже, у межах контекстного навчання майбутній соціальний працівник вчиться адаптуватися в умовах сучасного життя, успішно розв'язувати складні професійні завдання,

свідомо аналізувати і корегувати результати своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Дослідження проблеми контекстного навчання – порівняно новий напрям наукових розвідок у педагогічній теорії та практиці, який нещодавно почав розвиватися в Україні. Аналіз стану розробленості зазначеної проблеми дозволив виокремити провідні наукові напрями її дослідження: концептуальні засади й сутність контекстного навчання (А. Вербицький); дослідження контекстного навчання як освітньої технології (А. Вербицький, М. Левківський); система навчальної взаємодії та спілкування студентів у контекстному навчанні (Т. Лененко); реалізація теорії контекстного навчання в непедагогічних професійних галузях (І. Марчук, Т. Сафонова) [1; 3; 4; 5].

Отже, у вітчизняній педагогіці проблема контекстного навчання є на сьогодні малодослідженою. При цьому питання щодо впровадження зазначеної системи навчання в процес професійної підготовки майбутнього соціального працівника залишається поза увагою науковців.

Мета статті – розкрити ефективність застосування технології контекстного навчання в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Виклад матеріалу дослідження Безсумнівно, основна мета використання особистісно-орієнтованих технологій професійної підготовки майбутнього соціального працівника полягає у створенні комфортних

умов навчання, за які він відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, що забезпечує продуктивність навчання і дає можливість кожному максимально розкрити свій потенціал, розвивати творчі здібності. Серед особистісно-орієнтованих технологій у межах нашого дослідження на особливу увагу заслугує технологія контекстного навчання. При цьому навчанні навчальна інформація висуває завдання професійної спрямованості.

Пізнавальні резерви таких занять, які в дидактичній літературі визначені як „активні форми й методи”, пов’язані з тим, що на основі певних змістовних і цільових настанов переконання формуються через відповідні вправи (операційні настанови).

Однією з форм організації знаково-контекстного навчання є метод проектів. Цей метод моделює реальну ситуацію діяльності майбутніх фахівців. Його завдання – створення умов для зближення теорії з практикою, їх змикання в конкретних „виконавчих” завданнях. Суть методу полягає у формуванні творчого мислення майбутнього фахівця. В процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в цьому методі, думається, важливими є показники творчого мислення:

1. Оригінальність думки студентів.
2. Швидкість і плавність виникнення незвичних асоціативних зв’язків.
3. Сприйнятливості до проблеми та її неординарне вирішення.
4. Швидкість думки як кількість асоціацій, ідей, що виникають за одиницю часу відповідно до деяких вимог.
5. Здатність знайти нові неперервні функції об’єкта або його частини.

Розглянемо, наприклад, технологію контекстного навчання, де основним орієнтиром є самоосвіта студентів у набутті й оперуванні знаннями, зокрема, виконання проектів під час вивчення майбутніми фахівцями курсу „Спеціальна педагогіка». Сутність запропонованого методу і його мета полягали у виконанні проектів як самостійного дослідження студентом певних проблем протягом зазначеного часу, яке завершується написанням підсумкової роботи і допомагає студентам простежити взаємозв’язок між різними предметами, дає майбутнім соціальним працівникам практичні навички організації власної діяльності; створює можливість для співпраці студентів із різними категоріями людей. У процесі роботи над проектом за незначний проміжок часу виробляється багато навичок. Так, під час дослідження стану охорони здоров’я інвалідів у своїй місцевості майбутні соціальні працівники вчилися відвідувати лікарні, реабілітаційні центри, спілкуватися з різними групами населення, збирати статистичні дані й обробляти їх. У найкращих проектах з метою використання всіх можливостей студента поєдналися академічні, соціальні і творчі здібності майбутнього фахівця. Результатом роботи студента може бути фільм, виставка, лекція. Студентські розробки можна презентувати широкій аудиторії, як у нашому випадку, коли майбутнім соціальним працівникам було запропоновано теми проекту «Що хвилює батьків найбільше у проблемі вжи-

вання дітьми наркотиків» із розділу курсу «Девіантологія» та «„Як мешканці нашого міста ставляться до біженців з інших країн?».

Опановуючи технологію контекстного навчання, студенти знайомилися з методикою створення особистісно-професійного автопортрета. У рамках нашого дослідження це письмовий роздум «Я – майбутній соціальний працівник», метою якого є самоаналіз і самооцінка власних особистісних і професійних якостей, умінь, можливостей і перспектив. У процесі створення професійного автопортрета на практичних заняттях із курсу «Спеціальна педагогіка» (тема: «Роль соціального працівника в реабілітації») студентам було запропоновано звернути увагу на такі моменти: індивідуальні особливості майбутнього соціального працівника (темперамент, тип мислення, особливості пам’яті й уваги), домінантні риси характеру соціального працівника (емпатія, толерантність, соціальний інтелект), ціннісні орієнтації особистості, прогноз на майбутнє (особистісний і професійний). Також під час роботи над автопортретом майбутнім соціальним працівникам давалася можливість продіагностуватись за такими методиками: ціннісні орієнтації (М. Рокіч), емоційна стабільність (Г. Айзенк), спрямованість особистості (Є. Рогов), здатність до емпатії (І. Юсупов); з’ясувати особливості власної поведінки в роботі з різними групами клієнтів соціальної роботи (за допомогою бесід з однокурсниками, викладачами), самоаналізу (проаналізувати себе як професійну особистість за допомогою творчості, уяви і фантазії: придумати розповідь про себе і свою майбутню роботу «Я – соціальний працівник», підібрати афоризми, поетичні рядки, що відтворюють внутрішній світ майбутнього соціального працівника).

Ми акцентували увагу студентів на тому, що форма автопортрета може бути різною, залежно від їх індивідуальних уподобань. Але умовою були аргументованість (містила дані тестувань, спостережень тощо), ілюстрованість прикладами роботи соціальних працівників чи власного життя, відображення основних моментів, про які згадувалося вище. Вивчення творчих проектів студентів дало можливість виявити рівень і глибину їх мотивації до зазначеної діяльності. У подальшому аналізі ми відзначили зацікавленість значної частини студентів у власному саморозвитку. Крім того, виявилось зростання вмінь студентів створювати «Я – концепцію». Якщо до початку роботи ці вміння спостерігалися лише в незначній частині студентів, то наприкінці високий і середній рівень цих умінь виявила достатня кількість студентів. Наведемо фрагмент професійного автопортрета студента: «Щоб бути справжнім соціальним працівником, слід придивлятися до клієнтів, брати від них краще. На жаль, я досить невпевнена в собі людина. Маю середній рівень мотивації досягнень, але намагаюсь бути об’єктивною до себе й інших. Умію керувати власними емоціями і переживати за інших людей. Радіти кожному дню, бути важливою часткою цього світу – ось що допоможе мені як майбутньому соціальному працівнику самовдосконалюватися. Коли є прагнення жити, допомагати людям, то є і прагнення жити гідно...» (Вікторія).

Однією з форм контекстної технології є самостійна робота студента під «аудиторним» керівництвом викладача.

Особливостями організації самостійної роботи студентів є:

- заохочення їх до вивчення літератури з проблем превентивної освіти;
- підготовка майбутніх соціальних працівників до використання в професійній діяльності особистісно-орієнтованих технологій;
- узагальнення досвіду роботи соціальних працівників щодо використання особистісно-орієнтованих технологій у роботі з різними групами клієнтів.

Експеримент показав ефективність такої форми організації самостійної роботи студентів як науково-практична конференція «Превентивна діяльність як складова професіоналізації соціального працівника». Студентам було запропоновано програму конференції, що містила основні напрямки їх досліджень, а також пропонувалося провести, узагальнити і здійснити аналіз досвіду роботи соціальних працівників із неповнолітніми (студентська науково-практична конференція «Превентивна діяльність як складова професіоналізації соціального працівника»).

Вважаємо, що таке співробітництво студентів із соціальними працівниками активізує роботу студентів

з використання особистісно-орієнтованих технологій, пробуджує інтерес до превентивної діяльності й дає можливість замислитися над вибором системи своєї майбутньої роботи.

У ході нашого дослідження, ми з'ясували, що в контекстній технології широкого розвитку набуває система безперервної професійно-практичної підготовки, де студенти мають нагоду постановки і рішення різних професійних задач; науково-дослідна робота студентів служить розвинутою формою, в рамках якої розв'язуються творчі професійні задачі. Курсове і дипломне проектування здійснюється з реальної тематики, широке поширення набувають методи розбору конкретних виробничих ситуацій і ситуаційних задач, ділові ігри, проблемні методи, орієнтовані на типові задачі діяльності і виробничі функції майбутнього фахівця.

Висновки і перспективи подальшого розгляду
Наш досвід показує, що технологія контекстного навчання відповідає таким принципам соціальної роботи, як проблемність, індивідуалізація і диференціація, гармонійний розвиток різних компонентів мислення, формування алгоритмічних прийомів розумової діяльності, спеціальної організації мнемонічної діяльності, що відзначає завдання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. – Москва : «Высшая школа». – 1991. – 207 с.
2. Желанова В. В. Контекстне навчання майбутнього вчителя початкових класів: теорія та технологія : [монографія] / Вікторія В'ячеславівна Желанова ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 505 с.
3. Левківський М. В. Інноваційні технології формування компетентності майбутніх учителів / М. В. Левківський // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін : [зб. наук.-метод. праць]. / за ред. проф. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 49–55
4. Марчук І. Формування професійних якостей майбутнього соціолога у процесі контекстного навчання : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Ірина Петрівна Марчук. – Запоріжжя : Б.в., 2009. – 20 с.
5. Сафонова Т. Метеорологическая подготовка курсантов высшего авиационного училища: контекстный подход: автореф. дис. на канд. пед. наук: Ульяновск – 2007.

С. Ю. Сургова,

канд. пед. наук, доцент кафедры социальной работы, управления и педагогики,
ЧНУ им. П. Могили, г. Николаев, Украина

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ КОНТЕКСТНОГО ОБУЧЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО СОЦИАЛЬНОГО РАБОТНИКА

Статья посвящена реализации технологии контекстного обучения в профессиональной подготовке будущих социальных работников. Автор раскрывает значение практично-ориентированной системы образования, которая позволяет организовать учебный процесс с учетом специфики будущей профессии. В рамках контекстного обучения будущий социальный работник учится адаптироваться в условиях современной жизни, успешно решает сложные профессиональные задачи, сознательно анализирует и корректирует результаты своей деятельности. Проведенное исследование позволяет сделать вывод, что технология контекстного обучения соответствует таким принципам социальной работы, как индивидуализация и дифференциация, гармоничное развитие различных компонентов мышления, формирование алгоритмических приемов умственной деятельности, специальной организации мнемонической деятельности, что определяет задачи профессиональной подготовки будущих социальных работников.

Ключевые слова: практично-ориентированная система образования; технология контекстного обучения; будущий социальный работник; метод проектов; личностно-профессиональный автопортрет; принципы социальной работы.

S. Surgova,
PhD in Pedagogic sciences, Associate Professor
Associate professor at the Department of Social Work, Public Administration and Pedagogy,
Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

USING OF CONTEXT RELATED TRAINING TECHNOLOGY FOR TRAINING OF FUTURE SOCIAL EMPLOYEE

The article is devoted to the implementation of the context related training technology during the training of future personnel of social services, considering the specificity of the future profession. Within the context related training the future social employee learns to adapt to the conditions of modern life, to solve successfully complex professional tasks, to analyze consciously and to adjust their activities. Investigating the context related training is a relatively new area of scientific research in pedagogical theory, which has recently started to develop in Ukraine. The problem of implementation of the system in the training process is rather out of scientists attention. The realization of the context related technology, where the main focus is self-education of the students in acquiring and operating with knowledge, is carried out during the study the Special education course. The essence of the proposed method and its purpose was to develop projects as an independent research by the students of certain problems within this period, that finished with writing the final work and helping students to trace the relationship between different subjects, that gives the future social employees practical skills of their own activities and creates an opportunity for students to cooperate with different categories of people. Mastering the technology of context related training the students also got acquainted with the method of creating personal and professional self-portrait. In our study is a written reflection «I am the future social worker», whose goal is self-analysis and self-assessment of their own personal and professional qualities, skills, opportunities and prospects. Exploring of the students creative projects allowed us to identify the level and depth of their motivation for such activities. Further, in his work, the author noted the significant interest of the students in their own self-development. In addition, it identifies the growth of students abilities to create «I – concept». This study allows us to conclude that the technology of context related training corresponds to the principles of social work such as problematical, individualization and differentiation, the harmonious development of the various components of thinking, the formation of algorithmic techniques of mental activity, a special organization mnemonic activity that reflects the problems of professional training of future social employees.

Key words: practical-oriented education system; context related training technology; future social employee; project-based training; personal and professional self-portrait; principles of social work.

Рецензенти: *Болюбаш Н. М.*, канд. пед. наук, доцент;
Букач М. М. д-р пед. наук, професор.

© Сургова С. Ю., 2017

Дата надходження статті до редколегії 25.01.2017